

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

SUDBINA ILI SLOBODNA VOLJA

**Mojre – Zeusove
kćeri suđenice**

**Korisnost
filozofije**

**Pasivnost je bolest
našeg vremena**

Marko Marulić

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

01 | 2024. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 KORISNOST FILOZOFIJE

Andrija Jončić

6 PASIVNOST JE BOLEST NAŠEG VREMENA

Silva Deak

8 SUDBINA, USUD ILI SLOBODNA VOLJA

Julian Scott

11 MOJRE – ZEUSOVE KĆERI SUĐENICE

Ksenija Nikčević i Marta Mihčić

14 MARKO MARULIĆ – OTAC HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Siniša Bencetić

19 ŠPILJA SON DOONG

Dijana Cerovac

6

8

11

14

19

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić, Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branislav Vukajlović, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:
Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Kada razmišljamo o sudbini, zamišljamo je kao neizbježni ishod nekog zacrtanog puta, kao nešto što se neminovno mora dogoditi i na što uopće ne možemo utjecati. Istovremeno, duboko u sebi slutimo da smo s njom tajanstveno i neraskidivo združeni, da nam je dana kao dar te da je na neki način i sami oblikujemo iz dana u dan...

Zapadna i istočna tradicija uče nas da je istinska sudbina ljudskih bića izražavati najviše potencijale humane prirode i na taj način sudjelovati u ostvarenju zajedničkog smisla čovječanstva i svega što postoji. Imamo punu slobodu odabrati kako djelovati: sebično ili velikodušno, lagodno preživljavati bez bitnih nutarnjih pomaka ili otvarati nove horizonte učenjem i nesebičnim nastojanjem. Ovo drugo znači osloboditi se okova strasti i zabluda, usuditi se krenuti ususret vlastitoj sudbini i udružiti se s njom.

Puno je toga na što ne možemo utjecati i zato ne treba rasipati snagu i vrijeme na to. No puno je i onoga na što možemo utjecati slobodnom voljom kako bi odgovorno djelovali i davali ono najbolje od sebe. ☸

Uredništvo

KORISNOST FILOZOFIJE

Andrija Jončić

Čovjek je oduvijek tražio odgovore na određena pitanja koja su bila jednako važna ljudima nekada i nama danas: Tko sam? Odakle dolazim? Kamo idem? Tako su stečene određene spoznaje iz životnih iskustava ljudi različitih kultura i civilizacija prošlosti, koje čine zajedničku baštinu čovječanstva prirodne ili bezvremene filozofije.

Sama riječ filozofija dolazi iz grčkog jezika: *filia* – ljubav i *sofia* – mudrost. Ukratko, filozofija je ljubav prema mudrosti, odnosno, ljubav prema istini i spoznaji. Tradicionalna filozofija je u osnovi podučavala čovjeka kako upoznati sebe i vladati vlastitom prirodom, a onoliko koliko je ovladao samim sobom, toliko je bio slobodan i sposoban sudjelovati u kulturnom suživotu s drugim ljudima. Zenon, osnivač stoicizma, to je nazvao *ono što čovjeku dolikuje činiti*, što je Ciceron kasnije preveo na latinski izrazom *officium* – dužnost. Ostvarujući svoju humanu dužnost u kulturnom suživotu s drugim ljudima, čovjek ostvaruje temeljni cilj filozofije, a to je svjesno nastojanje i izražavanje ljudskog dostojanstva načinom vlastitog života.

Antičke su filozofske škole imale sliku svijeta i čovjeka utemeljenu na analogiji kozmosa (sveopće prirode) i mikrokozmosa (čovjeka) na tri međusobno povezane razine postojanja: *Nous* – inteligibilno ili duhovno, *Psyche* – imaginalno ili psihičko i *Soma* – osjetilno ili materijalno. Među te škole iz europskog kulturnog kruga ubrajaju se Pitagorejska škola, Akademija koju je

osnovao Platon u Ateni, Neoplatonska škola u Aleksandriji, Platonička akademija iz doba firentinske renesanse i mnoge druge. One su bile poput znanstvenih sveučilišta i u isto vrijeme "hramovi Muza" u kojima su se budili i razvijali različiti talenti i potencijali čovjeka. Osim iznimno velike povijesne uloge koju su imale ove škole, značajno je i to što su njihovi predstavnici svojim djelovanjem i ponašanjem u životnim okolnostima ostavili budućim naraštajima trajne primjere korisnosti filozofije za čovjeka i društvo u cjelini.

Dakle, govorimo o filozofiji na klasičan način koja potiče čovjekovu svijest prema onome što je najbolje u njemu – njegovim moralnim i duhovnim vrijednostima.

Ne ulazeći u uzročno-posljedični slijed povijesnih događanja od antike do danas, vidimo da se novovjekovna civilizacija postupno odvojila od antičke slike svijeta i čovjeka, a time je i uloga filozofije izgubila svoje izvorno značenje. Ona je danas toliko reducirana da predstavlja samo jednu vrstu racionalne igre koja se temelji na konvencijama odvojenim od prirode i logike u pravom smislu tih riječi. Filozofski se raspravlja tako da se racionalizira i teoretizira o različitim mišljenjima bez njihove praktične svrhe. Stoga je filozofija, iz koje su u antičkoj Grčkoj proizašle sve temeljne znanosti zapadne civilizacije, svedena na teoretsku znanstvenu disciplinu koja nema mnogo veze s trenutnom stvarnošću. Ono što je od nje ostalo za većinu je ljudi nešto beskorisno, nerazumljivo i dosadno.

O tome nam poznati suvremeni filozof Pierre Hadot kaže: ... *Općenito, povjesničari filozofije vrlo malo pažnje pridaju činjenici da je tradicionalna filozofija bila, primarno i iznad svega, način života. (...) Antička je filozofija ponudila čovječanstvu umjetnost života. Nasuprot tome, moderna se filozofija pojavljuje prvenstveno kao struktura tehničkog žargona namijenjenog stručnjacima.*

Jednostavno rečeno, to je tako jer su od srednjeg vijeka do danas nastala dva nova svjetonazora na temelju tri antička subjekta postojanja koja su oni tada nazivali: Bog, priroda i čovjek. Prvo je religija isključila prirodu kao subjekt postojanja, jer je Bog stvorio čovjeka na svoju sliku i priliku, a sve ostalo u prirodi služi čovjeku, čak i zvijezde na nebu da mu pokazuju put noću. Kasnije je pozitivistička znanost isključila postojanje Boga i uvela teoriju biološke evolucije prema kojoj je čovjek nastao animalnom kompeticijom od pramajmuna, karike koja još uvijek nedostaje. Na kraju je ostao samo čovjek kao jedini subjekt postojanja kojemu je dominantni kriterij stvarnosti vlastito mišljenje ili vjerovanje.

Ova se dva svjetonazora međusobno isključuju, osim po pitanju odnosa prema prirodi koja je, za jedan i drugi, svedena samo na objekt koji služi čovjeku kao materijalni resurs za njegov način života u ovoj civilizaciji, čemu danas svi svjedočimo.

Za razliku od toga, sva velika filozofska učenja Istoka i Zapada govore nam o evoluciji čovjeka kao razvoju njegove ljudske prirode, a ne njegova tijela. Tijelo ima svoju biološku evoluciju vrste, a čovjek u njemu ima svoj individualni razvoj. Njihov međusobni odnos u skladu je s onime što su govorili renesansni filozofi: *Nema tijelo dušu, nego čovjekova duša ima tijelo.* Prirodno je brinuti se za svoje tijelo i održavati njegovo zdravlje koliko nam to omogućuju civilizacijski uvjeti. Međutim, nije prirodno niti zdravo posvećivati pažnju isključivo tijelu, a zanemarivati potrebe humanog bića koje u njemu boravi. Mi nismo tijelo jer naša osobnost nije tjelesna. Jasan primjer toga su jednojajčani blizanci koji imaju genetski identična tijela, a različite su osobnosti. Posjedujemo tijelo jer bez njega ne možemo živjeti u ovome svijetu, kao što ni ono ne može postojati bez nas, nego

postaje mrtvo tijelo.

Grčki filozofi, idealisti i materijalisti po tom su pitanju imali isti stav. Platon je kao predstavnik grčkog idealizma to dovoljno dobro objasnio, a Demokrit, najznačajniji predstavnik antičkog materijalizma i atomizma, o tome kaže: *Ljudima priliči brinuti se više za dušu nego za tijelo, jer savršenstvo duše ispravlja slabosti tijela, ali jakost tijela bez razboritosti ne čini dušu ništa boljom.*

Isto tako i naš Ruder Bošković, također atomist, jasno određuje razliku između materije i duha: *Glavna razlika između materije i duha leži u tome što je materija zamjetljiva i nesposobna za mišljenje i htijenje, dok duh ne djeluje na naša osjetila, a može misliti i htjeti.*

Bezvremena filozofija nas uči da smo mi ljudi složena bića. Osim tijela, fizičkog organizma, imamo vitalnu energiju koja nas održava živima, emocionalno smo živi, kao i na razini uma gdje se nalazi naša svijest i savjest kao izraz besmrtno duše ili duhovnog identiteta. Sve to zajedno čini cjelinu čovjeka (duh – psiha – tijelo) koja mu omogućava njegov individualni razvoj. Zato je na pročelju Apolonova hrama u Delfima pisalo: *Spoznaj sebe...*

C. G. Jung nam o tome kaže: *Ne dijete, nego odrastao čovjek može dosegnuti ličnost kao zreli plod ovom cilju usmjerenog životnog djelovanja. (...) Za to je potreban cijeli ljudski život sa svim svojim biološkim, socijalnim i psihičkim aspektima.*

Konfucije, najpoznatiji kineski filozof, o sebi govori: *U petnaestoj sam se posvetio učenju. U tridesetoj sam imao svoj stav. U četrdesetoj nisam više imao iluzija. U pedesetoj sam znao svoju sudbinu. U šezdesetoj sam raspoznavao istinu u svemu što bih čuo. U sedamdesetoj sam mogao slijediti želje svoga srca, a da ne učinim krivo.*

Filozofija je način života humanog bića, ono što bismo danas mogli nazvati cjeloživotno učenje. Nije bez razloga izreka *čovjek uči dok je živ*, iz čega se može zaključiti i obrnuto, živi smo dok se nečemu učimo. Čovjek se nije bitno promijenio u zadnjih nekoliko tisuća godina. Promijenilo se samo civilizacijsko ruho i okolnosti u kojima se nalazimo. Naša ljubav prema mudrosti i potreba za njom ostale su iste. ♀

PASIVNOST JE BOLEST NAŠEG VREMENA

Silva Deak

Mnogi filozofski sustavi i u ljudskom funkcioniranju ispituju princip dualnosti vidljiv na svim razinama života. Svjetlo – tama, ljeto – zima, pokret – mirovanje u čovjeku se pojavljuju kao dva polariteta koji se izmjenjuju u parovima, npr. budnost – spavanje, aktivnost – pasivnost. O uravnoteženom životu i zdravlju možemo govoriti samo ako su dvije energije podjednako snažne i njihova transformacija jedne u drugu slijedi ritam primjeren osobi. Bilo kakvo odstupanje ili ispadanje iz ovog životvornog pulsiranja, koje je svojstveno i nama i cijeloj prirodi, prije ili kasnije dovodi do tjelesnih i psihičkih bolesti.

Jedna od mogućih nevolja je pretjerana pasivnost; ispadanjem iz ritma klizimo prema bespomoćnosti. Tema je važna i zbog toga što iza različitih aktivnosti često vrebaju pasivnost, iako se misli suprotno. Prema indijskom filozofskom učenju, karakterizira nas inertnost (*tamas*) čak i onda kada radimo puno, jer zapravo ne činimo ono što bismo trebali.

Kada se čovjek razboli, podrazumijeva se da ide svom liječniku i očekuje se da će mu liječnik i terapija vratiti zdravlje. Što manje moramo sami učiniti, to smo sretniji, a najteže je kad nam se propišu "recepti" za promjenu navika i načina života. Teško nam je biti ispravno aktivan prema onome što je dovelo do razvoja bolesti, a čije ispravljanje je najsigurniji put do ozdravljenja.

Kada priroda izađe iz ravnoteže, što se može manifestirati razornim vjetrovima i silovitim kišama, tada počinjemo razmišljati i raspravljati o tome u kojoj je mjeri za to odgovorna ljudska aktivnost na Zemlji. Međutim, puno je lakše dokazivati da zapravo ne možemo ništa učiniti i da smo nevine žrtve hirova prirode, nego na bilo koji način promijeniti način života kako bismo barem malo smanjili onečišćenje zraka i vode.

Kao da je bolest bespomoćnosti okovala čitavo čovječanstvo, a mi nemamo ni uvida ni snage za poduzeti odgovarajuće korake koji se temelje na spoznaji

uzroka problema. Ispravno djeluje onaj tko se pokreće vlastitim snagama i sposoban je ulagati napor potreban za opće dobro. To je razlika između onoga tko izbjegava odgovornost i onoga tko se ponaša odgovorno.

Ako ne preuzmемо odgovornost za vlastiti život, okrivljavat ćemo druge ili okolnosti za nedaće koje nam se događaju. Kad je odgovornost na drugima, onda se očito oni moraju promijeniti, moraju postati bolji, a mi možemo ostati onakvi kakvi jesmo. Problem je što ako svi tako razmišljaju i očekuju od drugih prve korake umjesto da sami nešto poduzmu, tada nigdje ne stižemo. Što je to ako ne bolest pasivnosti?

Jedini je lijek preuzimanje odgovornosti za vlastite postupke, što je jedna od najučinkovitijih primjena filozofije. Za to moramo moći odrediti smjer svojih koraka, tj. moramo postaviti ciljeve dostojne čovjeka i puno više raditi na jačanju unutarnjih vrijednosti koje ovise o nama, nego na bilo kakvom priznanju ili koristima koje ovise o drugima. Na taj način stječemo temeljne kriterije prema kojima možemo korigirati svoje postupke, ispravljajući pogreške koje radimo.

Odgovoran način života, odabran vlastitom voljom, učinio bi naš život puno humanijim i vedrijim. Ako je pojedinac sretan, bit će sretna i njegova obitelj, a u konačnici cijela naša ljudska obitelj može postati zdrava i sretnija. Ono što nam govori da to ne ovisi o nama i da tu ne možemo ništa učiniti – nije li to zapravo pasivnost?

Labirint, drevni, ali još uvijek živi simbol, slika je života osobe koja od rođenja do smrti mora činiti korake, donositi odluke i preuzimati odgovornost za njih. Kamo vodi put? Možemo biti bilo gdje i kretati se u naizgled potpuno različitim smjerovima, ali u konačnici svi će proći isti put, odnosno jedini put labirinta, onaj koji vodi prema njegovom skrivenom središtu. Svi smo mi članovi jedne velike obitelji, svi živimo u ogromnom labirintu iz kojeg postoji izlaz, a mnogi su već izašli iz njega. Ljudi koji su već stigli do središta poznati su kao veliki mudraci i učitelji. Bez iznimke, svi su oni definirali ljudsko samoostvarenje kao rezultat samousavršavanja postignut odgovornim načinom života. 🏠

S mađarskog preveo: Atila Barta

SUDBINA, USUD ILI SLOBODNA VOLJA

Julian Scott

U današnjem dominantnom svjetonazoru, koncepti sudbine i usuda smatraju se zastarjelim praznovjermem, a onaj koji o tome priča može lako biti ismijan. U isto vrijeme, većina znanstvenika i filozofa danas odbacuje koncept slobodne volje.

Dakle, prema dominantnom svjetonazoru danas nema ni sudbine, ni usuda, ni slobodne volje.

Međutim, mnoge ljude ove teme i dalje zanimaju, kao što su ih uvijek i zanimalo kroz povijest. Mnogi psiholozi, antropolozi i povjesničari ideja, poput Carla Gustava Junga, Viktora Frankla, Laurensa Van Der Posta i Mircea Eliadea, naglašavaju inherentnu ljudsku potrebu za smislom.

U engleskom jeziku riječ *destiny* (sudbina) povezana je s riječju *destination* (odredište, s onim kamo idemo). Drevni Grci su vjerovali da kozmos ima sudbinu. Smatrali su ga uređenom cjelinom koju vodi visoko razvijena inteligencija. Slično tome, riječ univerzum znači "udru-

ženo u jednu cjelinu" i također upućuje na nešto što se kreće u istom smjeru (*uni-verse*).

Platon i neoplatoničari su govorili da je u korijenu svijeta božanski um ili svijet arhetipskih ideja, na kojem se temelji fizički univerzum. Taj božanski um sadrži model ili arhetip onoga što će budući univerzum biti. Univerzum se stoga razvija u što je moguće savršeniji odraz svog nebeskog modela.

Prema ovoj perspektivi, čovječanstvo, koje je dio kozmosa, također ima sudbinu. Ona je "arhetip" kojem težimo: ono što bismo mogli nazvati "savršenim ili potpuno ostvarenim ljudskim bićem". U tom smislu, čitava povijest predstavlja ciklično kretanje prema tom savršenstvu.

Povijest je zanimljivo polje za proučavanje sudbine. Kroz povijest se spominju "ljudi sudbine" poput Aleksandra Velikog ili Julija Cezara, da navedemo neke zapadne primjere. Ti su ljudi imali osjećaj da su

rođeni za važan zajednički cilj, a često postoji element pretkazanja u njihovim životima. Postoji i mnogo slučajeva u povijesti gdje je neki narod "čudesno" spašen od uništenja ili katastrofe nekim "božanskim uplivom": Japan je spašen "božanskim vjetrom" (*kami kaze*) koji je potopio kinesku flotu u invaziji u 13. stoljeću, a španjolska Armada je uništena olujama kada je pokušala invaziju na Englesku u 16. stoljeću. Suvremeni povjesničari ističu da su u oba slučaja invazije bile loše vođene, i to je nesumnjivo bio važan faktor. Ali da nije bilo tih "božanskih upliva", obje bi invazije vjerojatno bile uspješne i povijest obiju zemalja odvila bi se na potpuno drugačiji način. Je li sudbina bila na djelu?

U engleskom jeziku riječ *destiny* (sudbina) povezana je s riječju *destination* (odredište, s onim kamo idemo).

Kako bismo razumjeli koncept pojedinačne sudbine, korisno je pogledati indijske koncepte *dharme* i *karme*. Dharma znači kozmički zakon i red, i slična je nebeskom modelu, arhetipu ili sudbini prema kojoj sve teži. U slučaju pojedinačnih bića, svatko ima svoju jedinstvenu sudbinu koju kroz mnoge živote nastoji ostvariti. U svakom pojedinačnom životu, pojedinci će imati svoju posebnu dharmu. Ali imat će i svoju karmu. Karma znači djelovanje, pa se odnosi na sve radnje koje činimo da bismo ostvarili svoju dharmu. Zamislimo arhitektonski model velike zgrade. To je dharma. Karma su sve radnje koje treba poduzeti da bi se izgradila u stvarnosti: prikupljanje materijala, oblikovanje, postavljanje, testiranje, završetak itd. Ali putem smo skloni raditi greške, većinom zbog nepoznavanja svoje dharme, odnosno modela. Ove greške ili pogrešna skretanja moramo ispraviti kako bismo se mogli vratiti na put dharme. Također je važno razumjeti da dharma nije nešto izvan nas samih. Na isti način na koji univerzalna dharma proizlazi iz prirode univerzuma, naša pojedinačna dharma proizlazi iz naše vlastite prirode. Biti vjeran svojoj dharmi znači biti vjeran sebi.

Karma je u mnogim aspektima slična konceptu usuda, ali nije tako fatalistička kako mnogi misle. Neki događaji su predodređeni, ali ne svi. Konkretno, čovjek nije predodređen da bude loš ili dobar jer to je uvijek stvar naše slobodne volje, bez obzira koliko bile teške okolnosti. Osim toga, pomoć drugima nije uplita-

nje u njihovu karmu, već vježbanje naše slobodne volje da činimo dobro. Da bismo to bolje razumjeli, pogledajmo tri vrste karme opisane u knjizi o hinduističkoj filozofiji¹:

- Takozvana "zrela" karma – to su plodovi prethodnih postupaka i izbora koje ćemo požeti u ovom životu. Ti plodovi mogu biti ugodni ili bolni, ovisno o postupcima u prethodnim životima. Ali kaže se da su neizbježni, jer su posljedice svojih uzroka. Savjet za suočavanje s tom vrstom karme je "prihvatiti je onako kako dolazi... i nositi se s njom mirno i strpljivo. Njome plaćamo svoje dugove iz prošlosti."

- Nakupljena karma – ona se posebno vidi u našem karakteru, našim sposobnostima, kvalitetama i manama s kojima se radamo i koje se razvijaju kroz vrijeme. Međutim, ovo možemo izmijeniti. Možemo poboljšati svoj karakter u jednom životu i ulažući napor razviti vještine s kojima nismo rođeni.

- Karma koju stvaramo u sadašnjosti. Svako djelovanje je ili u skladu s dharmom ili nije, i ovisno o tome neprestano stvaramo takozvanu dobru i lošu karmu s kojom ćemo se morati nositi u bliskoj ili dalekoj budućnosti, u ovom ili sljedećem životu. Karma nije odvojena od djelovanja, već je njegov dio. Karma je jednostavno inherentna posljedica djelovanja. To nas prirodno dovodi do pitanja usuda.

Općenito, iako ne uvijek, taj pojam ima negativnu konotaciju, dok "sudbina" često ima pozitivnu konotaciju. U tom smislu, zapadni koncept usuda bismo mogli usporediti s istočnim konceptom "loše karme". Kao što smo spomenuli, većina loše karme posljedica je naših vlastitih prošlih postupaka.

Pomoć drugima nije uplitanje u njihovu karmu, već vježbanje naše slobodne volje da učinimo dobro.

Ali to nije uvijek tako, prvo jer smo dio kolektiva – čovječanstva, naše zemlje, obitelji... I samim time smo pod utjecajem karme drugih ljudi, a djelomično i zbog toga što postoje neke posljedice koje nastaju ne zbog nekog našeg pogrešnog djelovanja, već zbog prirodnog sukoba s našom okolinom. Pomislite na bilo kojeg velikog reformatora, poput Isusa ili Martina Luthera Kinga. Oni doživljavaju veliku patnju, ali njihova patnja nije posljedica njihove vlastite krivice, već reakcije njihove okoline na novu poruku koju donose.

Mitologija nam također može pružiti zanimljivu perspektivu na ovu temu.

¹ *Sanatana Dharma, an Advanced Textbook of Hindu Religion and Ethics.* The Theosophical Publishing House, Adyar, 1974.

Nordijska mitologija govori o tri Norne, tri mudre žene koje vladaju protjecanjem vremena i čuvaju izvor mladosti u korijenu Drveta svijeta (*Yggdrasil*). Kao grčke i rimske Sudenice, one predu sudbine ljudskih bića, daruju im blagoslov ili ih proklinju te im određuju dužinu života.

Iako mnoge stvari mogu biti predodređene našim prošlim djelovanjem, postoji i širok prostor za slobodnu volju.

S obzirom na to, ideja usuda čini se da sadrži prizvuk predodređenosti. No, iz gore navedenog objašnjenja karme vidi se da, iako mnoge stvari mogu biti predodređene našim prošlim djelovanjem, postoji i širok prostor za slobodnu volju. U eseju o Sofoklovoj tragediji *Kralj Edip*, oxfordski klasičar E. R. Dodds objašnjava da proročište ne diktira budućnost, iako je predviđa. On s tim uspoređuje Isusovo proročanstvo na Posljednjoj večeri da će Petar tri puta zaniijekati da ga poznaje. Isus zna da će Petar to učiniti, ali mi kao čitatelji nikad ne bismo pomislili da je Petar marioneta sudbine prisiljena zaniijekati Krista.

Na taj način, djela ljudskih bića nisu unaprijed određena, ali bogovi i mudraci znaju što će oni učiniti jer bolje poznaju njihov karakter i sve karmičke čimbenike koji su uključeni – mogu vidjeti budućnost jer su mudri. Kao vidovnjaci, oni mogu vidjeti prošlost, sadašnjost i budućnost istovremeno kao cjelinu.

Spomenimo još jedan koncept iz norveške mitologije – Ragnarök, smak svijeta. Bog Odin zna da je on neminovan, ali ipak nastavlja sa svojom dužnošću (*dharma*) održavanja svjetskog reda do posljednjeg trenutka. On je dobar primjer udruživanja usuda sa slobodnom voljom. Ne dopušta "okrutnom usudu" da promijeni njegove postupke. Bori se do kraja, a prema mitu, nakon uništenja starog svijeta doći će novi i bolji svijet kojim će upravljati Odinov sin, Balder Čisti.

Priča o Odiseju, kako je prenosi Homer u *Odiseji*, također može rasvijetliti pitanja sudbine, usuda i slobodne volje, te njihovu međusobnu povezanost. Jer mitovi i legende nisu samo zabavne priče, oni također sadrže simbole filozofskih i metafizičkih istina. Odisej je bio kralj otoka Itake koji se morao boriti u Trojanskom ratu. Nakon što je rat završio, zaplovio je prema svojoj domovini s 12 brodova i 700 ljudi, ali se povratak odužio zbog niza teškoća (koje su postale

njegove "pustolovine"). Ukratko, Itaka se može tumačiti kao njegova sudbina, njegov Ideal, dok poteškoće koje susreće predstavljaju njegov usud ili karmičke pustolovine na putu. Ako to povežemo s prijašnjim objašnjenjem karme, možemo vidjeti da su mnoga iskušenja kroz koja mora proći uzrokovana nerazboritošću, pohlepom ili brutalnošću njegovih ljudi. Možda njegovi "ljudi" predstavljaju niže aspekte njega samog (Odisej, kao junak, predstavljao bi više *ja*). Do kraja njegova desetogodišnjeg putovanja, svi od tih "ljudi" su skončali, a on dolazi na svoje odredište sam. Sažeto, mogli bismo reći da je sudbina dharma modificirana karmom, koju uglavnom gradimo vlastitim rukama. Naše radnje nisu unaprijed određene, ali skloni smo djelovati na određeni način zbog naših prijašnjih iskustava. Međutim, uvijek smo sasvim slobodni reagirati na način koji smatramo ispravnim i moralno smo odgovorni za sva naša djela. Iako je Freud vjerovao da je "duboko ukorijenjeno vjerovanje u psihičku slobodu i izbor [potpuno] neznanstveno i mora ustupiti mjesto predodređenosti koja upravlja čak i mentalnim životom", Plotin (neoplatonist) je tvrdio da sumnjamo u vlastitu slobodnu volju jer smo okruženi "prisilama, silovitim napadima strasti koji drobe dušu, osjećajući se pokoreno tim iskustvima, idemo kamo nas vode, kao da smo im robovi... Tako sumnjamo jesmo li uopće netko i imamo li moć nad bilo čime."

U svjetlu toga, možda je jedini način da saznamo imamo li slobodnu volju taj da vladamo sami sobom i da možemo poput pjesnika reći: "Ja sam gospodar svog usuda, ja sam kapetan svoje duše."² 🏠

S engleskog prevela: Maša Jovanović

² Iz pjesme *Invictus*, britanskog pjesnika Williama Ernesta Henleya (1849. – 1903.)

MOJRE

ZEUSOVE KĆERI SUĐENICE

Ksenija Nikčević i Marta Mihčić

O dakle dolazimo, kamo idemo, je li naš životni put predodređen ili njime možemo sami upravljati, pitanja su koja čovjek oduvijek postavlja. Drevne su civilizacije imale dubok odnos prema životu, smrti i sudbini koji je ostao sačuvan u mitovima. Stari Grci su sudbinu promatrali kao nešto što se čovjeku dodjeljuje pri rođenju, a taj zadatak imale su tri sestre – Mojre.

Tko su Mojre?

Prema Heziodu, bile su kćeri Zeusa i božice pravednosti Temide, ali u nekim izvorima spominju se i kao kćeri Nikte (božice noći), a negdje i kao kćeri Ereba (vječne tame) – prva dva božanstva nastala iz Kaosa kao prvotnog principa. Platon ih u djelu *Država* spominje kao kćeri Ananke – nužnosti. U mitu o Eru (iz

Platonove *Države*), one sjede svaka na svom prijestolju, u bijelim odorama, okrunjene lovorovim grančicama, podjednako udaljene od Ananke.

Samo značenje imena ovih triju sestara proizlazi iz grčkih riječi *meros* u značenju dio, udio, podijeliti i *moros* što znači sudbina. Pri rođenju svakog čovjeka pojavljuju se predući, mjereći i režući nit života.

Klota, Lahesa i Atropa

Klota je ona koja ispreda nit života, ona je prelja, simbol sadašnjosti – jedine točke našeg života iz koje možemo mijenjati budućnost. Prikazivana je kao najmlađa, s vretenom ili svitkom – knjigom sudbine.

Lahesa je "ona koja raspoređuje", tj. mjeri niti koje prede Klota. Drži kocke u rukama koje duše pokojnika bacaju određujući na taj način, prema svojim pret-

hodnim životima, svoje sljedeće živote. Zato Lahesa simbolizira prošlost jer u njoj su skriveni uzroci koji će odrediti našu sadašnjost. Seneka u svom djelu *Edip* piše: *Sve što mi smrtnici podnosimo, sve što činimo, dolazi odozgo; a Lahesa se drži onoga što njena preslica predvidi, što nijedna ruka ne može promijeniti.*

Lahesa, međutim, u ruci nosi štap kojim pokazuje na horoskop. Drevni su narodi vjerovali da horoskop nije predstavljao okamenjenu sliku čovjekove sudbine nego poligon na kojem se vlastitom voljom sudbina može mijenjati.

Atropa je "Neumitna", ona koja se ne može izbjeći. Određivala je način na koji će netko umrijeti i škarama prekidala nit. Simbolizira budućnost. Prikazivana je kao najstarija i najstrašnija. Njezini simboli su: svitak, voštana ploča, sunčani sat, vaga, škare.

Mojre su u jednom ključu i one koje vide prošlost, sadašnjost i budućnost, i to istovremeno kao cjelinu. Često su prikazivane kao ružne starice, čak i hrome, jer su vezane uz tijek života koji ponekad sporo, ali sigurno napreduje prema svojoj sudbini. Ostavljale su dojam strogosti, nepopustljivosti, krutosti, poput neumoljivog Zakona. U nekim su izvorima prikazivane s kraljevskim atributima, drže žezla, nose krune i sjede na prijestoljima.

Mojre bi, dakle, po čovjekovu rođenju, isplele nit njegova budućeg života, ali se nisu direktno miješale u ljudske sudbine već bi pomoću prethodnih djela određivale dio sudbine, a samom čovjeku i njegovoj slobodi izbora bilo je dozvoljeno da mijenja daljnji tijek stvari.

Mojre u tradiciji

Istraživanja su pokazala da je ideja podjele uloga i dodjeljivanja određenih simbola i atributa svakoj od Mojri nastajala postepeno.

Homer spominje samo jednu božicu sudbine, Aisu ili Mojru. Negdje su one sinonimi, a negdje dva različita principa sa sličnim funkcijama. Ne spominje njihov izgled, atribute ni porijeklo.

U Delfima su postojale dvije Mojre, kao božanstva trajanja ljudskog života omeđenog dvjema točkama – rođenjem i smrću, i spominju se ili kao božice rođenja ili kao božice smrti.

Kod Hezioda ih nalazimo u danas najrasprostranjenijem obliku i ulozi, kao tri Mojre. Ovidije, primjericu, spominje da sve tri predu iako je to samo Klotina uloga.

Postupno su počele simbolizirati ne samo dodijeljeni životni vijek smrtnika, već i tijek sudbine i prirodni poredak kozmosa općenito – zakoni su ti koji vrijede jednako za smrtnike i za besmrtnike. U konačnici, Mojre postaju simbol univerzalne sudbine i lanca uzročnosti. Bile su odgovorne za to da ljudski život teče svojim tijekom, bile su prisutne pri smrti, ali i pri rođenju, te je njihova suputnica bila i božica rođenja Eileitija.

U nekim tradicijama Mojre su bile različito povezane ili poistovjećivane s drugim božicama: s Nemezis, s Ker kao božicom nasilne smrti, s Tanatosom kao samom smrću, s Erinijom kao božicom nesloge.

Rimljani su Mojre nazivali Fatum ili, češće, Parke. Pojedinačna latinska imena triju božica bila su Nona (Klota), Decima (Lahesa) i Morta (Atropa).

Također se pojavljuju u nekim verzijama rođenja Herakla, u trenucima dok Prometej stvara ljudski rod, spominju se u *Odiseji* i *Ilijadi*. Kada je Geja poslala svoju djecu titane da napadnu olimpske bogove, Mojre su hrabro sudjelovale u borbi protiv titana, poznatoj kao Gigantomahija.

Uloga Mojri

Mojre su pojedinačno bile podređene Zeusu i olimpskim bogovima, no koliko su bile moćne, govori nam to da kada bi u "apsolutnom" smislu predstavljale samu sudbinu, čak ni bogovi nisu imali snage da im se suprotstave.

Zanimljivo, slavljene su među ktonskim božanstvima smrti i podzemlja, ali i među besmrtnim božanstvima s Olimpa, možda zato što njihova uloga ne pre-

staje s našom smrću. Možda u tom ključu upućuju da je čovjekova sudbina osvijestiti vlastitu besmrtnost.

Ljudima su po rođenju davale priliku da kroz život steknu razna iskustva – neka koja će im potvrditi da su na pravom putu, a druga koja će ih nastojati vratiti na pravi put.

Pindar u svojim *Odama* (Olimpijska druga) o njima kaže:

*Što se s pravdom učinilo,
ili nepravdom zbililo,
tome ni Vrijeme, otac svega,
kraj i trag izmijeniti ne može.
Sa sretnom kobi i zaborav se rađa.
Radost vedra svaki jad pobjednički gađa
I on gine,
Kad Sudenice na mig boga,
Veliku donese nam sreću.*

.....

*Od smrtnika nitko sigurno ne zna
čas određeni smrti svoje,
niti kad ćemo, dane, sine sunca,
svježi u sreći umrijeti bez jada.
Struje života sad valove radosti,
a sad opet žalosti izmjenično uvijek gone.*

*Tako i Sudbina,
Što dobrom kobi kuće upravlja ove
uz blagoslov božji
i jade donosi.
U mijeni vremena
jad taj čudne nosi nam obnove...*

Njima su, kao i bogovima, posvećivani kultovi i hramovi koje možemo pronaći u različitim dijelovima Grčke, posebno u južnoj Grčkoj, a tek ponešto u središnjoj. Važniji lokaliteti su u Korintu, u Sparti (Lakonija, gdje je posvećen oltar Mojrama), u Olimpiji, Arkadiji, Tebi, u Delfima i na otoku Krфу.

Filostrat ih spominje u knjizi *Život Apolonija iz Tijane*: *Onaj kome je suđeno postati stolarom, postat će to čak i ako su mu ruke odrezane i onom kome su Mojre odredile da osvoji nagradu na Olimpijskim igrama, neće propustiti pobijediti čak i ako slomi nogu, i čovjek kojemu su Mojre odredile da bude izuzetan strijelac neće promašiti metu, čak i ako izgubi vid...*

Mojre aktualiziraju dva važna pitanja. Postoji li sudbina ili postoji sloboda izbora? Prema ulozi Mojra, jedno ne isključuje drugo. Sudbina postoji, a ostvarujemo je vlastitom slobodom izbora. Ili kako Epikur piše: *Sve što se događa, događa se po sudbini, ali ne i sve po unaprijed određenoj sudbini.* ☞

Povodom 500. obljetnice smrti

MARKO MARULIĆ

Otac hrvatske književnosti

Siniša Bencetić

Marko Marulić, velikan kojeg nazivaju i "ocem hrvatske književnosti", rođen je 18. kolovoza 1450. godine. Čitav svoj život proveo je u Splitu i njegovoj okolici. Split je u to vrijeme, zajedno s Dalmacijom, bio pod venecijanskom vlašću, nakon što je 1409. godine Ladislav Napuljac prodao prava na Dalmaciju Republici sv. Marka. Grad je tada brojio oko šest tisuća žitelja, a njime je vladalo gradsko plemićko vijeće, čiji je član bio i sam Marulić.

Prve škole izučio je u rodnom gradu, a velike u Padovi. Međutim, upravo će to prvo klasično obrazovanje koje stječe u učilištu talijanskog humanista Tidea Acciarinija u Splitu ostaviti na Marulića najviše traga i kasnije poslužiti kao izvrstan temelj za književni rad.

Završetkom naobrazbe i nakon prerane očeve smrti, Marko preuzima ulogu oca obitelji, koju shvaća vrlo ozbiljno. Biografi bilježe njegov značajan javni rad kao suca, vijećnika, izvršitelja oporuka, ukratko, čovjeka velike aktivnosti u javnom životu.

Marulićevo mladenaštvo

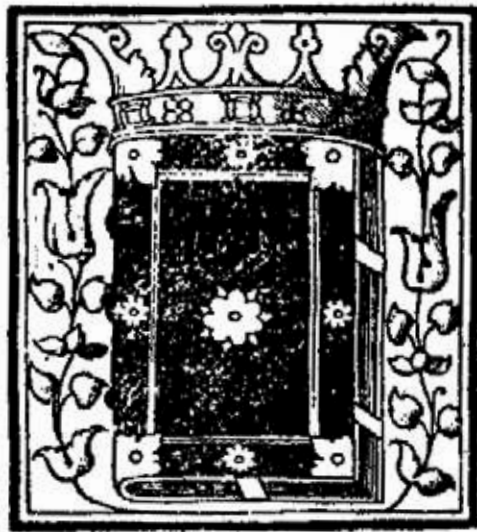
Mišljenja životopisaca o njegovoj mladenačkoj dobi ponešto se razlikuju. Tako će njegov prijatelj i prvi biograf Franjo Božičević Natalis govoriti o gotovo svetačkom životu mladoga Marulića, o danonoćnom trpljenju, postovima, molitvama i neprestanom sudjelovanju u službi Božjoj. Božičević je, kao Mar-

**CLibar Marca Marula Splichianina Vchomfe
 ušdarfi Istoria Sfete udouice Judit u uerfih
 haruzacchi slofena/chacho ona ubi uoi
 uodu Olopherna Pošrida uoif
 che gnegoue/i oflodobi pu
 ch israelschi od ueli
 che pogibili.**

**Prodaufse ubnecih umarcarii uftacū
 chidarfi libar fa signao.**

kov prijatelj, želio ostaviti svijetlu, gotovo svetačku uspomenu na svoga prijatelja i sugrađanina, što ne treba čuditi. Naime, pjesnik je za života stekao zavidan ugled i hvalu među Splicićanima, o čemu svjedoči i nadgrobna ploča u crkvi franjevac konventualaca te mnogi epitafi sročeni u njegovu čast od strane splitskih humanista. Cvito Fisković, naprotiv, opisuje plemića koji je vodio uobičajen građanski život, brinuo za obiteljsku imovinu, izlazio na trgove i ulice među ljude. Međutim, njegova osobnost i stvarnost koja ga je zaokupljala najbolje progovaraju kroz njegova književna djela, pa se nameće da je Božičević ipak bliže istini kad kaže da je Marulić bio "prijazan i veseo u društvu, ali već od mladih dana ozbiljan, pobožan i marljiv".

No, njegovi biografi ne spore oko toga da je Marulić bio središnja ličnost tadašnjeg kulturnog života Splita okupljenog oko učenog splitskog humanističkog kruga, sastavljenog od nevelikog broja ljudi vodećeg društvenog sloja. Zanimljivo da je članove tog kruga povezivalo blisko prijateljstvo još iz Acciarinijeva učilišta, u kojem su se obrazovala djeca plemićkih obitelji. Ovo je učilište bilo nositelj snažnih vjetrova promjena

koje su već uzele maha s druge strane Jadrana.

Krećući se u krugu splitskih humanista, Marulić se bavio i arheologijom te je zajedno s Dminom Papančićem sakupljao antičke napise po Splitu i Solinu; podjednako je proučavao spise crkvenih otaca i pobožnih pisaca, kao i stihove Vergilija, Horacija, Juvenala i Propercija. Bavio se slikarstvom, o čemu svjedoči oporuka u kojoj svojoj sestri Biri ostavlja vlastitom rukom složenu i oslikanu knjigu, a navodno je osobno ilustrirao i zadarsko izdanje *Judite*. Nije manje značajan ni njegov prevoditeljski rad. S latinskog prevodi brojne tada popularne naslove antičkih klasika i crkvenih pisaca.

Njegova opsežna knjižnica uključivala je ugledna imena grčko-rimske baštine kao što su Aristotel, Platon, Herodot, Vergilije, Horacije, Tit, Livije, Ciceron, Plinije, Seneka. Tu su zatim crkveni autori: Toma Akvinski, Augustin Zlatousti, Jefrem Sirski, Ciprijan i Origen. Uči grčki i nastavlja sa širokim obrazovanjem, praktički do kraja svog životnog vijeka. Njegovi životopisci zabilježiti će da Marulićev izbor literature svjedoči da je on čovjek novog doba i velike intelektualne znatiželje koja se više ne zadovoljava samo Biblijom kao vrelom spoznaja i nadahnuća. Navedena širina interesa i djelatnosti nesumnjivo ga smješta među velikane tadašnje Europe, stoga ostaje otvoreno pitanje što je Marka skrenulo s humanističke staze i vratilo u okrilje srednjovjekovne kršćanske filozofije.

Povijesni okvir Marulićeva doba

Prijelaz 15. u 16. stoljeće bio je buran, obilježen pomorskim otkrićima, turskim prodorima i vjerskim krizama. U tom je razdoblju Dalmacija u vlasti Mletaka, pod kojom ostaje do propasti Republike sv. Marka 1797. g. Time Dalmacija dolazi u tješnji dodir s Italijom pa se utjecaj humanizma mogao neposredno odraziti u tim krajevima.

Istodobno se počela sve jače osjećati pogibelj od Turaka. Obruč oko Splita sve se više stezao; Poljica su Turcima počela plaćati danak, vode se borbe za Klis. Turci pljačkaju po splitskom i kaštelanskom polju. U bitkama padaju Marulićevi prijatelji ban Petar Berislavić i Žarko Dražojević, čiju je smrt opjevao u latinskim stihovima *Ad Xarcum Araxoevium*. U svojoj poslanici papi Hadrijanu VI. Marulić najbolje opisuje nezavidan položaj u kojem se našao njegov grad s okolicom: "Uznemireni smo svakodnevnim turskim upadima... pale nam sela i

zaseoke; polja od kojih smo živjeli su opustošena, i ostaju pusta... i mjesto voćem trnjem rode..." U istoj poslanici moli Papu "da skupi gospodu krstjansku i da grad oslobodi od ruku poganskih..."

Stoga ne čudi da je Marulić čitavog života bio okupiran turskom opasnošću i zanimljivo je da će upravo ta strepnja od Turaka obojiti najveći dio njegova književnog rada i stalno raspirivati njegovo kršćansko nadahnuće.

U isto vrijeme, talijanska je renesansa u punom zamahu: Lodovico Ariosto, Niccolo Machiavelli, Michelangelo Buonarroti i drugi, stvaraju temelje europske renesanse. Split u turskom obruču, nespreman za novi duh renesanse, gurnut je u provincijske okvire tih zbivanja.

Marulić, odgojen u skućenim prilikama još uvijek srednjovjekovnog Splita, nije potpun renesansni čovjek fasciniran otkrićima novoga. Uza sve humanističke utjecaje, bio je daleko dublje vezan uz srednjovjekovnu tradiciju i do kraja života širi srednjovjekovni kršćanski moralizam. Taj duh srednjovjekovlja

¹ Začinjavci su bili stari srednjovjekovni pjesnici-pjevači koji su pisali i pjevali pobožne pjesme.

opće je obilježje njegova stvaralaštva, a samo na mahove u nekim njegovim djelima izbijaju humanistička vedrina i širina.

No, valja napomenuti da je među pojedinim humanistima bilo znatnih razlika; neki su oštro napadali Crkvu, dok su drugi nastojali pomiriti antiku i kršćanstvo, ne dirajući u autoritet Crkve ili se pak zalažući za nj. Marulić se nalazio među posljednjima. Najveći dio svog književnog rada posvetio je učvršćivanju kršćanskog morala, držeći ga jedinom sigurnom okosnicom života.

To potvrđuje i njegovo uvodno slovo u predgovoru *Judite* gdje kaže da je to djelo napisao "po običaju naših začinjavac¹ i jošće po zakonu onih starih poet". Pa tako u *Juditi* nailazimo na tragove Vergilija kojeg je Marulić odlično poznao i cijenio iznad svih drugih antičkih pjesnika.

Marulić – latinski pisac

Marko Marulić je u prvom redu latinski pisac. Njegova latinska djela u stihovima i prozi daleko nadmašuju rad na hrvatskom jeziku, a najveća i najvažnija latinska djela su moralno-religioznog i filozofsko-etičkog sadržaja.

Na temelju kršćanske etike stvorio je dva svoja najšire poznata djela. Prvo od ta dva djela, *De institutione bene vivendi (Upute za dobar i čestit život)*, u latinskom je izvorniku doživjelo dvadesetak izdanja, a prevedeno je i na talijanski, njemački, portugalski i francuski. Zanimljivo da je talijanski prijevod izašao u dvanaest, njemački u šest, a ostali u jednom izdanju.

To je opsežan zbornik uputa za krepostan život u svakodnevnoj praksi, koje imaju za cilj postizanje kršćanskog ideala, blaženstva na nebu. Svojevrsna je to enciklopedija pouka o moralnom životu, utemeljena na izrekama iz Svetog pisma, crkvenih otaca, grčkih i rimskih klasika.

O popularnosti njegova drugog djela, *Evangelistar*,

svjedoči činjenica da je u latinskom izvorniku doživio dvanaest izdanja, a preveden je na talijanski. *Evangelistar* predstavlja sintezu njegovih moralno-religijskih pogleda i uvjerenja izraslih na temelju iscrpne obrade triju glavnih vjerskih kreposti: vjere, ufanja i ljubavi, na što se, prema njegovim vlastitim riječima, može svesti cijela Biblija.

Ta su dva djela, u izvorniku i u prijevodima, tiskana u različitim europskim gradovima, u Veneciji, Firenci, Baselu, Kölnu, Parizu i Antwerpenu, i tako je Marulić postao poznat čitavoj Europi. Ta djela nedvojbeno prikazuju Marulića kao enciklopedistu praktične kršćanske filozofije, koji u svojim djelima traži obnovu kršćanskog života. Na kraju svog *Evangelistara* navodi: "Dakle, vam, o filozofi, neće ništa prudit, što učeno i tanko razložite, ne budete li i živjeli nevino i čisto. A ni vama, retori, neće biti ni od kakve koristi što besjedite kičeno i obilno, ne bude li naše ponašanje skladno i kreposno... To, dakle, želite, u tome nastojte, ako možete u isto doba biti učeni i kreposni, da radije odaberete dobrotu bez učenosti, negoli učenost bez dobrote".

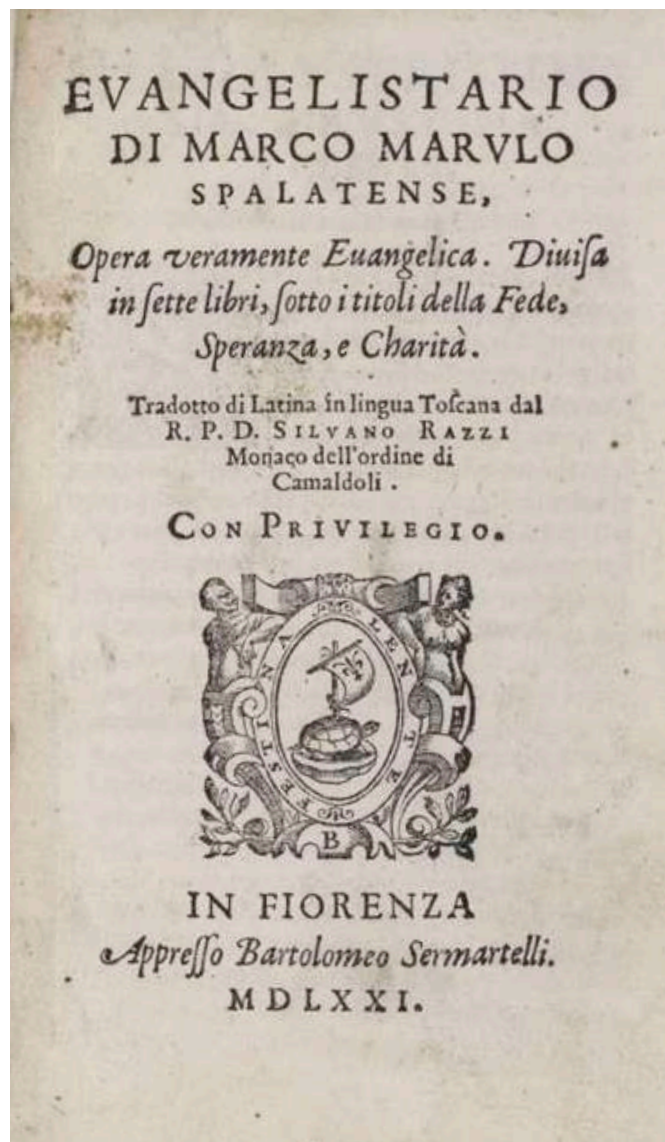
Tri Markova epa

Budući da predstavljaju početke hrvatske književnosti, Marulićeva su nam hrvatska djela ipak puno značajnija. Uz Marulića, predstavnici rane hrvatske književnosti bili su Petar Hektorović i Petar Zoranić.

Tri Marulićeva epa govore o događajima iz Starog zavjeta: *Judita*, nastala 1501. godine, *Davidijada* pisana između 1510. i 1516. god. i epilij *Susana*, manje poznat, mada pripada istom ciklusu.

Judita, ili u izvorniku "Istorija svete udovice Judit u versih harvackih složena", najveće je i najljepše Marulićevo hrvatsko pjesničko djelo, nastalo u zreloj pjesnikovoj dobi. Pjesnik u posveti kaže da ga je napisao za one "ki nisu naučni knjige latinske aliti dijačke", dakle, za široke slojeve pa je *Judita* najstarije hrvatsko djelo s ovom namjenom i uopće najstarija hrvatska epska pjesma.

Nesumnjivo je pjesnik iz naročitih razloga odabrao priču o Juditi jer već od prvih stihova izbija njegova glavna tendencija. U doba uspona turske sile i najtežeg stradanja našeg naroda, obrada biblijske priče o junakinji koja je spasila izraelski narod od silne Holofernove vojske, imala je za cilj dati nadu i utjehu vlastitom narodu da ne klone u očajničkoj borbi, već ustraje uz Božju pomoć. U invokaciji Juditi, kao i u drugim svojim djelima, on

ne zaziva antičke muze, već Boga da mu donese nadahnuće.

*Dike i hvaljenja presvetoj Juditi,
smjela djela njena želim govoriti;
zato ću moliti, Bože, tvoju svjetlost,
nemoj mi kratiti u tom punu milost.*

U *Juditi* se ogleda Marulićevo poznavanje poezije trubadura i starih klasika, ali se on duhom odvojio i od jednih i od drugih, slijedeći stope srednjovjekovnih latinskih pjesnika.

Mogli bismo reći da je u *Juditu* autor utkao sve ono što je smatrao pjesničkim uzorima svoga vremena. Tu je prisutna inspiracija Vergilijevom *Eneidom*, Petrarčinom ljubavnom poezijom, crkvenim uzorima te ljubavnom poezijom hrvatskih trubadura (tzv. "leutaša"). Ukratko, u hrvatskoj književnosti *Judita* zauzima isto ono mjesto koje pripada Danteovoj *Božanstvenoj komediji* u talijanskoj književnosti. Još za Markova života ovaj će ep doživjeti tri izdanja zaredom: 1521.,

1522. i 1523. godine i zahvaljujući njoj je Marko Marulić postao "ocem hrvatske književnosti".

Davidijada je kronološki druga u nizu. Ova religiozno-vjerska poema jest edukativno-didaktička obrada isječka iz Biblije, u kojoj se, kao i u *Juditi*, bavi starozavjetnim uzorom. Nije slučajno da je Marulić izabrao biblijsku priču o Davidu koji ubija Golijata, imajući pri tom na umu tursku silu koja se prijeteci nadvijala nad Splitom.

Davidijada, pored *Judite*, predstavlja Marulićevo najvažnije djelo u kojem se ogleda Marulićev najveći pjesnički napon.

Za treće djelo iz ove trilogije, epilij *Susana*, ne zna se točno kad je napisano. Ovdje Marulić obrađuje biblijsku priču o proroku Danijelu, ali ne ponavlja uspjeh dva prethodna epa.

Ono što je zajedničko ovim epovima jest nadahnuće crpljeno iz kršćanske duhovnosti, a zajednički im je i cilj: ohrabriti opkoljeni Split pred turskom opasnošću.

Djela *Pismo Papi Hadrijanu VI*, *Molitva suprotiva Turkom* te *Traženje grada Hjerolimima* nastaju također inspirirana patnjom njegova naroda, grada i ljudi tog vremena uopće.

Preostali Marulićev književni rad

Osim ova tri epa, Marulić je na hrvatskom jeziku najvećim dijelom pisao poučnu, pobožnu poeziju, od čega se sačuvalo: *Ureke duhovne*, *Dobri nauci*, *Prigovaranje razuma i človika*, *Suprot slasti od blaga*, a u rukopisu su ostali: *Životopis Svetog Jerolima* i *Nauci sv. Bernarda k sestri svojoj*. U njima prevladava duh srednjeg

vijeka i nigdje se ne osjeća da ih je stvorio pjesnik zadojen humanističkom kulturom.

O nagnućima i stremljenjima ovog kršćanskog mislioca i "splitskog začinjavca" koji je utemeljio hrvatsku književnost, neka posvjedoče same njegove riječi iz *Davidijade*:

*A ovo molim svoje čtioce: da mi oprostite na nezgrapnosti mojih riječi
i da se umom svojim uzdignu više k razumijevanju o božanskim stvarima
nego što sam ih ja ovdje uspio objasniti jer time biti zaokupljen
znači živjeti u Bogu.
A njemu dika i slava do vijeka.*

Prema nekim izvorima, on se u svojim šezdesetim godinama povukao u samostan sv. Petra u Nečujmu na otoku Šolti. Otkrivši i kod redovnika kojima se od svijeta utekao "zla hotinstva, nesklada dovolje, a malo jedinstva", ostavio je samostan te se vratio u Split, gdje je živio do svoje smrti 5. siječnja 1524. godine.

Nepotpuni, a često i kontroverzni biografski podaci o ovom nesumnjivom velikanu s naših prostora ne mogu, dakako, iscrpno obuhvatiti sve aspekte njegova života i stvaralaštva.

Nedvojbeno je da Marulić proživljava svoj životni i umjetnički vijek u doba mnogih promjena i sukoba staroga i novoga, u vremenu koje nerijetko uspoređuju s današnjim. On je u tom vremenu učinio svoj izbor, upoznavši novo, ali ostajući uz ono staro, poznato i njemu blisko, vjerujući pritom u plemeniti cilj. [Ⓔ]

ŠPILJA SON DOONG

Remek-djelo prirode, špilja Son Doong u središnjoj pokrajini Quang Binh u Vijetnamu, jedno je od najfascinantnijih mjesta na svijetu. Ukupne dužine 8,8 kilometara, visoka 200 metara i široka gotovo 150 metara, s prosječnom veličinom prolaza od 67 metara, jedna je od većih špilja na svijetu.

Otkrio ju je tamošnji lovac u potrazi za skupocjenim mirisnim drvom agara 1991. godine. No, lokaciju je tek devetnaest godina kasnije otkrio istraživačima Britanskog udruženja za istraživanje špilja, koji su svijetu obznanili postojanje ovog jedinstvenog mjesta.

Špilja Son Doong, u prijevodu "špilja planinske rijeke", sastoji se od ogromnih dvorana, podzemnih riječnih tokova, slapova i kristalno čistih bazena. U njoj se nalaze i neke od najvećih podzemnih stijena na svijetu te stalaktiti i stalagmiti visoki preko 80 metara, a koji ponegdje dosežu i do 10 metara u promjeru.

Strop špilje urušio se prije više stotina godina, što je omogućilo prodor svjetla u njezinu unutrašnjost i razvoj jedinstvenog ekosustava. Gusta podzemna džungla unutar špilje, s drvećem visokim i do 50 metara, i nekoliko podzemnih rijeka bogate su raznim oblicima života. Istraživači su zamijetili majmune koji se spuštaju i do dvjesto metara kako bi u njezinoj džungli skupljali puževe, zmiје i druge životinje. Otkrili su nove vrste koje su uvrštene na popis rijetkih i ugroženih vrsta faune i flore Vijetnama i svijeta. Tamo se mogu pronaći i vrlo rijetki biseri koji se formiraju nakon što se voda koja kapa sa stropa osuši i za sobom ostavlja slojeve kristala na zrcima pijeska.

Špilja predstavlja rijedak primjer jedinstvene bioraznolikosti i netaknute prirode koja se očuvala sve do danas. 🏠

Priredila: Dijana Cerovac

***Čovjek ne može biti slobodan
ako ne vlada sobom.***

Epiktet